

sop.-sz. I:1.

olyó sz. 204.a.

EMLÉKIRAT

EGYÜTTAL

JAVASLAT

MAGYARORSZÁG HIVATALOS STATISZTIKÁJÁNAK
SZERVEZÉSE TÁRGYÁBAN.

IRTA ÉS AZ ORSZ. MÁGYAR STATISZTIKAI TANÁCS TÁRGYALÁSA ALÁ BOCSÁTOTTA

KELETI KÁROLY,

A FÖLDMIVELÉS-, IPAR- ÉS KERESKEDELMI MINISTERIUM STATISZTIKAI
OSZTÁLYÁNAK VEZETŐJE.

(Külön lenyomat a „Hiv. Stat. Közl.” II. évf. V. füzetéből.)

KSH Könyvtár

0000000273906

PEST,

NYOMATOTT AZ „ATHENAEUM” NYOMDÁJÁBAN.

1869. 2fk

KSH Könyvtár

180 1762

REV. 1.-'79

326906

KATALOGUSBA FELVÉVE

EMLÉKIRAT egyúttal JAVASLAT

Magyarország hivatalos statistikájának szervezése tárgyában.

Két okból szükséges és mellőzhetetlen, hogy a jelen pillanatban foglalkozzunk a hivatalos statistika szervezésével, mely eddigi állapotában s a rendelkezésére most álló segélyforrások mellett üdvös intézménynyé nem válhatik.

1. Az első ok: a nemzetközi statistikai értekezletek legutóbbikának határozata összehasonlító európai statistika létrehozása végett;

2. a második ok, hogy jelenleg forog szőnyegon az ország községi és törvényhatósági újjászervezése, melyhez a hivatalos statistika szervezetének is alkalmazkodni kell.

A nemzetközi statistikai kongresszusok keletkezésök óta irányadók lettek az egyes országok hivatalos statistikájának művelésében. Korszakot alkotóvá lett azonban a f. é. Szeptember havában Hága városában tartott, megtalálván az utat, melyet követve, sikerülni fog az egyes országok statistikai hivatalainak összeműködése mellett összehasonlító európai statistikát teremteni. Csak az ily összehasonlító statistika adja meg minden ország saját statistikájának becsét, általános mértéket szolgáltatván az egyes adatoknak belértékük szerinti mérlegelésére.

A hágai nemzetközi kongresszuson, kevés kivétellel Európa valamennyi állama képviselve levén, egyhangulag fogadtatott el a határozat, hogy a hivatalos statistika természetes ágai szerint felosztatván az egyes statistikai hivatalok közé, mindegyik elvállalja egy-egy ágának kidolgozását egész Európa számára, minden államból kapván elvállalt ága számára a terv szerint gyűjtött és szükséges adatokat; de viszont maga is tartozik kartársainak szolgáltatni mindazon adatokat, melyekre szükségük van, hogy az általuk vállalt ágakat művelhessék.

Az okként nyert külön munkák az egész művelt világ használatára, a diplomatikainak elfogadott francia nyelven, egyforma alakban, egyenlő mérték- és súly rendszer szerint összeállitvatván, az illető állam költségén annyi példányban kinyomatnak, hogy belőlök megmaradván az államnak, a mennyire szüksége van, a többi csere útján az egyes statistikai hivataloknak, azontúl pedig tudományos egyetemeknek, muzeumoknak stb. kiosztatik.

Magyarország is fölvetetvén az európai államok közt létesült munkafelosztás körébe, nemcsak külön vállalt egy szakot az összes statistikából (szőlőművelés és bortermelés), biztositvatván az iránt, hogy az ehhez szükséges adatokat Európának bortermelő valamennyi államaitól megkapja, hanem mellőzhetetlen kötelességévé vált az is, hogy a statistikának minden többi ágaira nézve a többi európai statistikai hivatalnak is azon adatokat szolgáltatassa, melyeket ezek tőle saját szakaik feldolgozása végett kívánni fognak.

Ebből önként következik, hogy Magyarország hivatalos statisztikája, — a mi eddigi kezdetleges helyzeténél s az ország részéről csak igen csekély mértékben nyert támogatásánál fogva lehetetlen volt, — onzentúl a statistika valamennyi ágait és kimerítően művelje.

A statistika eddig elfogadott rendszerének megfelelő statistikai anyag az összeállításával és feldolgozásával megbízott statistikai hivatalokba két úton kerül.

Egy részét a különféle kormányzati ágak, nálunk tehát a miniszteriumok szolgáltatnák, vagy volnának hivatalba szolgáltatni, alájuk rendelt hivatalos közegek által gyűjtötven azt; a másik az országból gyűl, még pedig vagy a községek és törvényhatóságok útján vagy közvetlenül egycsoktól, társulatoktól, intézetektől stb.

A miniszteriumok által a központi statistikai hivatalba szolgáltatandó adatokra nézve előg, ha a vezetősékekkel megbízott kormányférfiak megegyeznek egymás között kötelezettséget vállalván a náluk begyűlt, vagy a statistikai közegek kezdeményezésére gyűjtendő anyag pontos és gyors beszolgáltatására; ámbár ezen kötelezettséget is törvényben lehetne kimondani.

Az országból közvetlenül és pedig akár községektől és törvényhozásoktól, akár magán- és erkölcsi személyektől szerzendő anyag beszolgáltatására azonban mindenestre kötelező törvény kell, melynek határozatai alól senki magát ki ne vonhassa.

A törvény azért kell, mert részletes statistika a polgároknak gyakran benső viszonyait is kutatja. Ki lehetne azonban egyik cikkében jelenteni: hogy ez adatokkal sommiféle visszaélés nem történhetik. De nem szabad e visszaélést a megadóztatásra érteni; mert ideje volna valahára kimondani, hogy az államnak is, polgárainak is érdekében van, hogy az adóképeséget helyesen megismerjük, mert csak úgy állapíthat meg a törvényhozás és kormány igazságos adórendszert, mi ismét a polgároknak esik javára. Ideje volna azontúl egyszer valahára gyökeresen megszüntetni azon szegényítő helyzetet, hogy bármely tudományos kutatásnál kénytelen legyen a kormány mentegetőzni, hogy ezen vagy ama fölvételt nem megadóztatási célból oszközölteti. Szokjunk már mi is azon egyedül becsületes, de egyedül okszerű eljáráshoz és ismerjük el, hogy az őszinte bevallás a törvényesen megállapított tehernél nagyobbbat nem róvhat reánk, titkolozással vagy tagadással pedig a kormányt vezetjük ugyan tévutra, de megrövidést csak is polgártársainknak okoztunk, s így a tulajdon vagyon eltagadása egyértelmű a közvagyton sikkasztásával. Kell továbbá a törvény, nehogy egyes társulatok, intézetek vagy egyesek is üzleti vagy egyéb érdekeiket említve föl, a statistikai adatok szolgáltatása alól kibúvhasanak. Nem szabad ugyanis felejtteni, hogy a statistika, ha egyesektől is gyűjti adatait, közleményeiben soha sem omlít egyeseket, s így mindaz, mi külön érdekek gyámolításáról mondathatnék, magától elesik. Erre nézve is, a köz- és magánérdek szempontjából egyaránt óhajtandó, hogy az erkölcsi és családi magánéletet kivéve, melyhez az államnak sincs köze, a többi mind nyílt könyvvül feködjék a közitélet előtt, mely míg a kormány becsületes, senkinok sem lehet kárára. A kormányt netaláni túlkapásai ellen pedig valóban nem a statistikai adatok eltitkolása biztosít; hanem csupán az alkotmány nyújtotta biztosítékek szigorú, törhetlen fentartása nyújthat óv- és védelmi szert.

Mellőzhetetlen azontúl a törvény azért is, hogy a külföld irányában szavatoságot vállalt statistikai hivatal viszont az ország részéről legyen biztosítva az iránt,

hogy a mely adatokra szüksége van, azokat komolyan követelheti is, és nincs azon hasonlókép szégyenítő helyzetben, hogy bármily közérdekű, tudományos becsű s az egész országra nézve üdvös kérdés megoldása néhány alsóbbrendű megyei tisztviselő kényekedvétől függjön.

De, ha törvény hozatik, mely a statisztikai anyag szolgáltatását biztosítja, gondoskodni kell arról is, hogy az országnak hivatalos statisztikai szervezete összehangzatban legyen az ország politikai szervezetével, melylyel a kormány és törvényhozás épen jelenleg foglalkozik.

Bármely változás történjék az ország politika-közigazgatási szervezetében annyi máris kétségbevonhatlannak látszik, hogy sem az ősi alkotmányban sarkalló megye nem fog eltöröltetni, sem a község nem fog eddigi függő állásában megtartatni, hanem a mit az egyik netalán veszt eddig gyakorolt jogaiból, azt a másik nyeri meg, s így fog helyreállítani az egyensúly, melynek sarkpontja: a község minél szabadabb önkormányzata az állam felügyelete alatt.

Mily részletek mellett fog az elv keresztül vitetni, azt tudni fontos ugyan a statistika szempontjából is, de helyes szervezete csupán ez elvek mellett is biztosítva van. Mert a mennyire előnyös, sőt mellőzhetlen, hogy a statisztikai szervezet a közigazgatási szervezethez simuljon, ép annyira biztosítva van az utóbbinak sikeres működése, minél inkább esik a közigazgatás súlypontja a községbe.

Minél tágabb és szabadabb mozgási kör biztosittatik ugyanis a községnek, annál inkább szükséges gondoskodni arról, hogy bizonyos értelmiség alkalmaztassék minden egyes községben ügyeinek kezelése végett. Ez értelmes községi gondnokság az, mely a statisztikai űs adatok megszerzését is biztosítja, s minél kisebbek az alkatrészek, melyekből az államépület alakul, annál biztosabb az alkatrészek elemeinek számba-vétele.

Ebből koránsem következik, hogy a község és az állam közé — mindig csak a statisztikai szükségletet tartván szem előtt — sommiféle közigazgatási organum ne essék. Sőt számba véve a magyar korona területén levő községek nagy számát, épen nagyon üdvösek a szolgabírói járásokban kínálkozó kisebb, a megyékben kínálkozó nagyobb közigazgatási körök.

Helyes közigazgatás, igazságszolgáltatás, házi (megyei) pénzügyi kezelés, általában pedig közgazdaság szempontjából ugyan nagyon kívánatos volna, hogy a törvényhatóságok mostani, a történelmon kívül semmi egyéb szempontból okszerűen nem igazolható területi s ennél fogva népességi aránytalansága is megszüntetnék, s a statistika mindenkor arányosabb területi s népességi felosztás mellett fog szavazni; mindamellott a statistikának a létezőhöz kell alkalmazkodni s így ez mindösse szerény óhajítás, mely egyébiránt a jelen közigazgatási reform megállapításánál lehetővé válóulását.

Hogy azonban a statistika érdekében s a politikai szervezet szellemében hozandó törvény fogantatosítható legyen: minden általa kötelezett közigazgatási vagy kormányközegnök és orkölesi vagy magánszemélynek ismerni kell a tért, melynek művelése tőle kívántatik, e tekintetben pedig a statisztikai teendők kétfélék:

egyszer-mindenkorra elrendelt vagy csak hosszabb időközökben szükséges országos fölvételek;

rövid időszakokban ismétlődő fölvételek, illetőleg kimutatások.

Amazokat, ha kell, esetről esetre hozandó törvénytől lehetne egyenkint szabályozni, ámbar az egyszer-mindenkorra szóló itt is elég volna, sőt a kormánynak,

mely ez irányban úgyis csak közhasznú, az egész országra nézve üdvös czélok miatt intézkedhetnék, szabadabb tért engedne.

Az utóbbiakra, vagyis az időszaki kimutatásunkra nézve csak általános törvény rendelkezhetik. Beszerzésükre nézve pedig szintén két út kínálkozik:

Vagy az illető ministerium kezdeményezné, s szintúgy, mint a statistikai közeg általi kezdeményezés esetében maga gyűjti be alárendelt közegei vagy a közhatóságok s állásuk és hivatásuk szerint ressorteja alá tartozó magán- vagy erkölcsi személyek től az adatokat;

vagy minden a hivatalos statistika körébe vágó adatgyűjtést a statistikai hivatal és tanács javaslatára azon ministerium indít meg és hajt végre, mely alá a statistika tartozik, illetőleg a statistikai hivatal maga lesz feljogosítva közvetlen összeköttetésbe lépni mindazon kormányi, közigazgatási vagy társadalmi közegekkel, melyektől statistikai adatok várhatók s a törvény értelmében követelhetők.

Mindkét úton czélhoz lehet jutni; de az első még két irányt enged a statistikai gyűjtések hasznosítására, mi teljesen csak úgy érhető el, ha az adatok, a kormányzati czéloknak szolgálván, a nagy közönség tudomására is jutnak. Ez utób'ira vonatkozik pedig a lehető kétféle eljárás. Ugyanis vagy maga az illető ministerium dolgozza fel s bocsátja közzé az általa gyűjtött adatokat, vagy csak gyűjti, illetőleg beszerzi, feldolgozásukat és közléseket a statistikai hivatalra hagyván.

Az egyes ministeriumok általi közrebocsátás épen nem olcsóbb, azért, mert ott különben is alkalmazott egyének gondoskodnak az összeállításról, csak hogy ezen mód felel meg inkább az egyes miniszteriumok méltó becsvágyának, mert mindezeki szereti érdemeit elismerve látni, s a mennyire lehet, hasznát venni annak, a miért fáradozott.

Hátrányai ez eljárásnak azonban: először nehezebb elérni ily közlésekkel, hogy a statistikai tudomány színvonalán álljanak, mert ritkán foglalkozik velök szoros értelemben vett szakember; másodsor lehetetlen elérni az egyöntetűséget az ország összes statistikai törekvésénél; harmadsor végre ritkán jutnak e közlemények oly számos közönség, nevezetesen pedig a külföld elé, mint ha valamennyi statistikai közleményt a stat. hivatal szerkeszti.

Ez utóbbi eljárás előnyei és hátrányai a mondottakból már világosak, csak megfordított arányban állanak. Mert az ily, bátran központosítottnak nevezhető statistika teljesen felszerelt statistikai hivatalt tételez föl, mely épen nem s legfeljebb látszólag költségesebb, miután czélszerű felszerelés és munkamegosztás mellett kevesebb számú gyakorlott munkással az ily nehezebb munkát többnyire sokkal rövidebb idő alatt végezhetni, teljesen felszerelt hivatal pedig a korábban említett európai statistika miatt különben is kell.

Előnye ez utóbbi rendszernek azontúl a mindenesetre tökéletesebb feldolgozás, a kormányzat céljain kívül a tudomány igényeinek is számbavétele, azonkívül pedig a közlések szélesebb körökben elterjedése, mert nem csak a törvényhatóságok részesültek eddig az összes statistikai közleményekben, hanem a statistikai hivatal esereviszonyban áll, úgyszólván, a világ valamennyi statistikai hivatalával, minélfogva hazánk viszonyainak ismeretése kihat a legtávolabb külföldre is.

Ily központi statistikai hivatal ugyan egy szakminiszterium alá sem volna természetesen sorozható, hanem legmegfelelőbb helyét a miniszterelnökség alatt találná, vagy a miniszteriumokon kívül álló legfőbb számvevőszék alatt lenné; de ez nem lényeges pont.

A különböző hatóságok által megindított statisztikai gyűjtések hátrányai egyébiránt annyira szembeötlők, hogy minden eddigi nemzetközi statisztikai kongresszuson fölmerültek, a legutóbbi pedig újra kimondta: kéressenek föl a kormányok, hogy valamennyi statisztikai fölvétel, bármely kormányzati ág rendelje el, közöltessenek előbb, legalább véleményadás végett a statisztikai központi bizottságokkal, melyeknek a mi országos statisztikai tanácsunk felel meg.

Számos és nagyfontosságú ily felvétel eszközöltetik Magyarországon is az egyes miniszteriumok részéről; sok és becses anyag gyűl be ez úton. De melyek ezen fölvételek, milyen ezen anyag, ezt csak sejtteni lehet, tudni nem, mert az egyes miniszteriumok egyes osztályaiban el van temetve. Kormányzati czéloknek, lehet, szolgál, de még ez sem áll minden kétségen felül, mert vannak oly időszakai kimutatások, melyeket az alsóbb közegek beszolgáltatnak ugyan, de senki sem használ, hanem, hogy a nagy közönségnek nem jutottak tudomására, az kétségbevonhatlan.

Sőt mi több, senki sem tudja megmondani, miféle statisztikai anyag létezik is az országban, és a közgazdasági miniszter által a statisztikai tanács javaslata alapján minisztertársaihoz intézett ily czélú átiratára csak az igazságügyi miniszter válaszolt közvetlenül, készségét fejezvé ki kimutatására, csak a pénzügyi miniszter közölt egy kimutatást, mely igen sok becses anyagnak vezet nyomára. A többi miniszteriumoknál létezik-e, s milyen anyag, maiglan sem tudni.

Mielőtt a központi statisztikai hivatalnak — mert ilyennek létezni kell, még ha fen is tartatik az egyes miniszteriumoknak statisztikai tevékenysége — valamint az ország egyéb statisztikai közegeinek tervezésére át lehetne térni, be kell mutatni magát az anyagot, melylyel ily hivatalnak foglalkozni kell, ha hivatását be akarja tölteni. Ez alkalommal föl lesz említhető, mely hatóságok és községek vannak vagy volnának az anyag szolgáltatására kötelezve, egyúttal az időköz is meg lesz itt-ott jelölhető, melyben az be volna szolgáltatandó.

Ez utóbbi szempontok figyelembe vételével áttekinthetőbb képletbe is szedhetni később ez anyag kimutatását; de az mellékes dolog.

Az anyag rendszeres beosztása ugyanaz, melyet a hágai nemzetközi kongresszus az európai összehasonlító statistika czéljából eszközölt munkafelosztásnak alapjául vett, és következő:

I. Terület. Míg egyrészt a táborkari fölvételek, másrészt a kataster részletes fölmérései befejezve nincsenek, beérhetjük azon földrajzi adatokkal, melyekkel bírunk, miután általuk a megyék, kerületek és székek osztrák és földrajzi mértföldekben ki vannak mutatva.

II. Népeség. Alapját az 1869. deczember 31-diki állapot szerint eszközözendő, a tudomány mai igényei szerint tervezett s remélhetőleg jól végrehajtandó népszámlálás fogja nyújtani.

Folytonos számbavételét a *népesedési mozgalmi* adatok által lehet eszközölni. Ez adatok a papság által vezetett anyakönyvekből kerültek 1865-ig. A községi szervezésnél azonban okvetlenül tekintettel lesz a törvényhozás más mivelt országok példájára, melyekben e könyveket a község előljárósága vezeti. Ettől függ tehát, honnan kerülnének jövőre, bár okvetlenül közigazgatási területek szerint összegyűjtve, évenként az adatok. Magától értetik egyébiránt, hogy a hézagokat 1866-tól fogva az eddigi úton kell kitölteni, mit a statisztikai osztály és tanács már 1868-ban megkísértett ugyan s azóta folyvást sürget, de eredményhez jutni maiglan sem birt.

Ugyan ide sorozta a kongressus a *közegészségügyet*, melyben a halálesetek kimutatásán kívül a halál-okok részletezése is foglaltatik s melyre nézve a megyei és városi orvosok tartoznának, havonkinti részletezés mellett szintugy évi kimutatásokat készíteni mint az a *kórházakra, tébolydákra* s hasonló *közintézetekre* nézve sem lesz mellőzhető.

III. Földbirtok. Itt különbség tétetik a voltaképi *föld-* s a *beépített telek* birtok között. Amarra nézve a kataster, emerre nézve a házosztály- és házbéradó szolgáltatná a szükséges adatokat. Megjegyzendő egyébiránt, hogy az 1869-iki népszámlálás alkalmával az épületek is felvételnek országszerte, mi némi képet a beépített telekbirtokról is fog nyújtani.

A földbirtokra, nevezetesen mivelési ágaira, adóztatására stb-re nézve részben az 1850-diki földadó ideiglen (földadó sorozat) részben a készülőben levő kataster nyújtana adatokat, ha megbízhatók és hozzáférhetőek volnának. A katasteri munkálatok eddigi haladása mellett, évtizedek mulhatnak míg földbirtokunkról megfelelő képet nyerünk. Itt mindenesetre be kell várni a kataster revisiójára nézve tervezett bár eddigelé ismeretlen eljárás eredményét. A létező adatok, melyek megszerzése iránt a stat. osztály és tanács lépéseket tett, nem hasznosíthatók, hacsak roppant idő- és munka áldozattal a stat. hivatalban nem dolgoztatnak fel, mert a pénzügyi ministerium mint kijelenté, nem rendelkezik az összeállításukhoz szükséges munkaerővel.

A földbirtok jogi viszonyai, terheltetése, adás vevése stb. a telekkönyvből volna meríthető, s noha ezen részletek voltaképp az alább fölemlítendő, polgári törvénykezés czimű fejezetben fordulnának elő, itt is megomlítható, hogy a földbirtok terheltségének kimutatása az összes telekkönyvek végig lapozását teszi ugyan szükségessé, kollő akarat és költség ráfordítása mellett mindazonáltal végrehajtható s a nyeredő eredmény, hogy az összes jelzálogi terheket valaha megismerjük, föl is ér e munkával annál inkább, mert az ország s az egyes földbirtokosok hitelét semmi sem emeli inkább, a létező terhek tiszta kimutatásánál; az évenkinti teherváltozások pedig az igazságügyi ministerium közvetítése mellett amugy is kimutattatnak s 1867-re például az egész országra nézve már össze is állítottak.

IV. Mezőgazdaság. Ez hazánk legfontosabb közgazdasági ága, melyről mindamellet legkevesebb positiv ismeretekkel birunk. A mezőgazdasági statistikánál tünik ki leginkább a különbség, mely az egyszer mindenkorra szóló fölvételek s a folytonos feljegyzések közt létezik. Az országos mezőgazdasági viszonyok pontos megismerésére szükséges mindenek előtt ismerni a tért, melyen a termelés foly. Erre nem elég a terület nagyságának ismerete, melyet a geográfiai fölmérés, sem a mivelési ágaknak ismerete, melyet a kataster nyújt vagy fog nyújtani. Ide szükséges az országnak természeti és helyrajzi, földtani és vízrendszerbeli, éghajlati és időjárásai leírása.

Mezőgazdasági statistika tervezete el is készült a stat. osztályban, melyben mind e viszonyokra tekintet volt, melyben ezenkívül számba vétettek az emberi és állati munkás viszonyok, a forgalom, a pénzügyi eredmény stb. E tervezetet a stat. tanács egy szakértő bizottsága megvitatva, a tanács elfogadta s a munka oly stadiumban van, hogy a kérdő ívek országszerte kibocsáttassanak. De erre már rendezettebb községi viszonyok kellenének, mert a mezőgazdaság alapja a községben gyökerezik. Ide közbenső közegek kellenek az összeállításra s az egyes törvényhatósági területek leírására, melyre pusztán hivatalos erő oly nehezen vállalkozik.

Tervbe vétetett ennél fogva, hogy az összeállítás megyei monografiák alakjában történjék, melyeknek terve és kerete szintén kidolgoztatott. Megkísértetett ily mo-

nografiák szerkezetével a statisztikai osztály kültagjait bizni meg s általuk szerezni vállalkozókat. De a tervezet kibocsátása után egy-két kültag azonnal lemondott, csak igen kevés vállalkozott, s az is megkívánja, hogy a kormány költségén utazhassa be a megyét, más egyéb nehézségeket emelt és tett, bár igen alapos kifogásokat s így a munka mind ekkoráig meg nem indult, nagyrészt azon szemponttól, hogy a népszámlálás előkészítésével s majdan végrehajtásával a stat. osztály által amugy is eléggé igénybe vett törvényhatósági, főleg pedig községi tisztviselők tulterheltetése miatt egyik munka eredményét se kecskáztassák.

Mielőtt ezen alap nincs meg, a többi, főleg az oly fontos mezőgazdaságra vonatkozó stat. anyag becsé nagyon is kérdéses. Megszerzéséhez nagy erő kell; áldozatok szükségesek munkában és pénzben; de mindkettő meghozza gyümölcsét abban, hogy országunkat valahára meg fogjuk kellően ismerni. Hiába hivatkozunk Amerikára, mely terjedelmes országának részletes ismeretéhez szintén csak pénz és munka árán jutott. Amazt az államnak, ezt a törvényhatóság összes értelmiségének kellene szolgáltatni.

Sőt talán nem is helytelen azon kívánság, ha főleg ez irányban kívántatik a megyei főispán erélyes közreműködése és munkássága. Nem tudni még, mily viszonyban talál ezentúl állani a főispán a megyéhez; de annyi tagadhatatlan, hogy a megye élén álló férfúnak saját érdeke kívánja, hogy azt minél részletesebben ismerje. Sokat tesz ehhez a megyében való tartózkodás, annak beutazása stb. de ez mindenkor csak általános áttekintést nyújt, papírra rakott, számokban kifejezett adatokat az nem pótol.

A főispánoktól, vagy bármily a megye élén álló férfiútól lehetne megkövetelni, hogy a törvényhatóság állapotáról tegyen a kormánynak kimorító évi jelentést. Nem a politikai szempont fontos itt, hanem a közgazdasági, egészségügyi, közoktatási stb. Ha ily évi jelentéseknek bizonyos, közösen megállapított alak és beosztás szolgál alapul, oly bő anyagot nyer a kiváló statisztika, mely összehasonlítható levén, belőle az ország hű képe is össze lesz állítható.

Ez egyébiránt már az évekenként változó adatokhoz tartozik s itt természetesen legfontosabb az évenkénti termelés. Közvetlenül a termelést venni fel, nem bizonyult be sehol sem célszerűnek, mert sok, főleg kisebb gazda maga sem ismeri ezt pontosan, az eltitkolás esábjá pedig itt legélékőbb. Marad tehát a vetés és ültetés területi felvétele s a termésnek más tényezők segélyül vétele mellotti kiszámítása. Az 1868-iki aratás a kenyérterményekre ekként mutattatott ki, s a stat. osztály nagy küzdelmek mellett be is kapta az anyagot. Ugyan ez tervezetett bár nagyobb mértékben 1869-re s noha már az 1870-diki aratásra szóló őszi vetés be van fejezve, minden sürgetés és nógatás mellett még maiglan hiányzik némely megye vetés kimutatása, az aratási eredmény pedig, mely kulesul szolgált volna az összes termés kiszámítására, oly gyéren került be, hogy megbízható kimutatás szinte lehetlenné vált. A stat. osztályban az erre külön felkért hírlapok kimutatásai is folyton jegyeztettek ugyan, de ezek inkább aratási kilátásokról, mint eredményekről szólván, az aratást közvetlenül megelőzőt rossz időjárás által nagyrészt megmásítottak, a szintén felkért gazdasági egyesületek, közhatalóságok, stat. kültagok stb. pedig csak részben feleltek meg e felhívásnak.

V. *Állattenyésztés.* A mi a mezőgazdasági statikára nézve általában vonatkozik, ugyanaz áll a baromtenyésztésre nézve. Ez utóbbira nézve csak annyiban kínálkozik előny, hogy a népszámlálás alkalmával a hasznos házi állatok is számbavétnek, s így legalább egy időpontra megkapjuk megközelítő létszámukat. Hogy ezen

szám is csak megközelítő lesz, onnan következtethetni, hogy a barmok a vagyon egy részét képezvén, részint el lesznek tagadva, különben is nehezebben levén megszámlálhatók.

VI. Szőlőművelés. A szőlőművelés és borászat statisztikai kimutatására eddig úgyszólván kísérlet sem tétetett a hivatalos statistika részéről. De ez levén a tárgy, mely Magyarországnak az európai statistikából jutott, becsületbeli kötelességgé válik e téren a legrészletesebb adatokat, bármely áldozat árán gyűjteni.

VII. Erdés st. Itt a viszonyok ép olyanok, mint a mezőgazdaságnál. Némi könnyobbséget talál majd nyújtani azon körülmény, hogy a magyarországi erdők legnagyobb része a kincstár és nagybirtokosok kezén van. A kincstári és bányakereskedésekről már is léteznek becses stat. adatok, a többiekre nézve pedig talán a jó példa teszi meg hatását.

VIII. A halászatra nézve eddig semmi adatok sem gyűjtettek s kérdés lesz-e egyáltalában lehetséges e téren pontosabb adatokhoz jutni. Valamint azonban a halászat után fizetett évi haszonbérek helyenkinti kimutatása már is becses adalékot nyújtana, az erőlyesen megindult s mindinkább terjedő mesterséges haltenyésztés adatai okvetlenül meg lesznek szerezhethők.

IX. Bányászat és kohászat. Ez hazai statistikánk eddig legműveltebb része. Ezen adatok gyűjtésére külön hatóságok, a bányakapitányságok állnak a kormánynak rendelkezésére s eddig évi jelentéseikben csakugyan oly becses anyagot szolgáltatnak, mely a legutóbbi öt évről külön összeállítván a „Hiv. stat. Közlemények“ egyik legjobb füzetét fogja képezni. E téren nem marad kívánni való, mert ha valamely külön óhajítás fel is merülne, az azonnal valószínű.

X. Ipar. Magyarország iparára nézve eddigelé úgyszólván semminemű rendszeres adat sem gyűjtetett. A régi szervezetű iparkamrák három-, utóbb egyévi jelentéseikben fordultak ugyan elő a hazai iparra vonatkozó adatok, de azok részben elavultak, azontul pedig nem elég kimerítők, hogy Magyarország iparának kellő képét szolgáltatathatnák.

A statisztikai osztály ugyan még 1867-ben dolgozott ki a nemzetközi kongressusok határozatai alapján terjedelmes iparstatisztikai tervezetet, de az az iparkamrák újjászervezésének hosszan vajjudó művelete alatt nem volt foganatosítható. Most, az ipar- és kereskedelmi kamrák szervezésének befejezése után, ez is végrehajtható lesz ugyan, de csak, ha a törvényhatóságok s az egyes községek is közreműködnek. — Ha a törvényhozás a költségeket e célra megszavazza, 1870-ben iparstatisztika is lesz készíthető.

XI. Kereskedelem. Minden államban, Magyarországon kívül, a hivatalos statistikának ezen ága az, mely legr pontosabban s egyúttal legrészletesebben kimutatható; mert a vámlajstromok erre nézve a legbővebb, aránylag legmegbízhatóbb anyagot is szolgáltatják. De azon körülmény, hogy Magyarország Ausztriával közös vámterületet képez, bármily üdvös is legyen is ez magára a kereskedelmi forgalomra nézve, jó statistikának legnagyobb akadály.

A mi másutt e vámlajstromok alapján a legkönnyebben kideríthető, ahhoz Magyarország csak kerülő utakon juthat. Mindamellett megkísérté a stat. hivatal a külkereskedelem kimutatását s nagyobb szállítóközlegeink külön e célra megrendelt kimutatásaiból szedvén az anyagot, kísérlete eredményét a „Hiv. Közlemények“ I. évfolyamának IV-dik füzetében be is mutatá 1867-re nézve a világnak, sőt ezt jövőre okvetlenül becsesebbé is teheti, ha a vámhivataloktól annak kimutatását is követeli,

hogy a ki- és átvitt árúk, mely országoknak vannak szánva. Bármily hiányos legyen is az eredmény, jövőre sem fog lehetni más uton haladni és be kell érniük azon reménnyel, hogy minél inkább épül ki vasuti rendszerünk, annál többet fogunk kimutatni, annál csokélyobbak lesznek a hézagok, melyeket a kimutatásból kiesett tengelyen való forgalom okozott. Szervezve levén egyébiránt a kereskedelmi kamrák, bennük e téren biztos támaszra számíthat a hivatalos statistika.

XII. Hajózás. Ez a tervezett európai statistikánál két részre szakad: tengeri és folyami hajózásra. A *tengeri hajózás* eredményei, bennünket csak Fiume és néhány másodrendű horvát-magyar kikötő forgalma érdekelvén, elég pontosan lesz kimutatható, a mennyiben e kikötők hajózási kimutatása 1868-ra már be is érkezett a statistikai hivatalba, az által pedig, hogy a magyar közgazdasági miniszter vette át a magyar tengerpartra nézve a *tengerészet* ügyét is, jövőre is biztosítva vannak. A *folyam-hajózásra* nézve külön tervet közölt a magyar stat. hivattal a bécsi stat. központi bizottság, melynek kivételbe a közgazdasági miniszter bologyezván, 1870-re remélhetőleg minden erre vonatkozó adat össze is lesz állítva. Itt azonban különbséget kell tenni a hajózási s az általa közvetített szállítási és kereskedelmi forgalom közt, az 1870-re tervezett fölvételek pedig mindogynik irányban fognak adatokat szolgáltatni.

XIII. Közlekedés és szállítás. Ezen sommás elnevezés alá is a statistikának többféle ága foglalható össze. Ide tartoznak ugyanis a *közlekedési eszközök* s az általuk (többnyire *szállítás* alakjában) közvetített közlekedés.

Idő sorolandók tehát első sorban az *út- és vízepítés*, melynek legmegbízhatóbb adatait a közlekedési miniszterium szolgáltatathatná, az ő hatáskörébe esvén különben a fentjelzett hajózási viszonyok legnagyobb részének kimutatása. Ide tartoznak a *vasutak*, melyeknek mind építéséről, mind forgalmáról és közlekedéséről részint megszerztettek máris, részint könnyen megszerzethetők az adatok. Ide tartozik végül a *pósta- és távirtda ügy*, melynek részletes kimutatásai már 1868-ban közzétettek 1867-re, jelenleg pedig ismét elkészültek 1868-ra, s a mely anyagra nézve a legkisebb nehézség sem merül fel.

XIV. Biztosítási ügy. Magyarországon a biztosítás ügye részint kölcsönös, részint részvényekre alapított társulatok által kezeltetik. A társulati ügyek a közönség elé különben is terjesztendő évi jelentéseikben, könyvezésükben stb. tetemes statistikai anyagot szolgáltatnak. A magyarországi biztosító társulatok, gondosan megállapított minták közlése mellett szólítottak fel a stat. osztály által, üzletök s az abban tapasztaltak statistikai kimutatására, s egy részök készségesen meg is felelt e felhívásnak a kimutatások beküldése által. Mégis sokkal hézagosabb eddigelé ez anyag, hogy semvel a közönség elé lehetett volna lépni, de a mellett sokkal biztosabb is megszerzése jövőre, semhogy e téren bármily komolyabb intézkedés — a kezdetben említett általános törvény meghozásán kívül — szükséges volna.

Ugyanezt mondhatni

XV. a hitel- és bankügy és

XVI. a takarékpénztárak üzletének kimutatására nézve. Minden intézet köteles ügymenetéről számot adni, s így gyűjteni is az adatokat, melyekre a hivatalos statistikának szüksége van. Ezért nehézséget sem okoznak az adatok szolgáltatása. — Novozetesen a takarékpénztárakra nézve el is készült és közöltetett is ily kimutatás, mely elég kimerítő s egyéb kívánni valót sem hágy, minthogy hasonló adatokat nyújtának jövőre a *kölcsönös segélyegyletek*, *előtejezési bankok* és egyéb közczélú társulatok.

Ily közézelu társulatok stat. kimutatása sokkal nehezebb, pedig kívánatos volna, hogy róluk is teljes törzskönyv vezettségük. E cél a törvényhatóságok közreműködése nélkül el nem érhető. Tudva levén azonban egyszer valamennyi ily létező társulat és egyesület, tőlük évi jelentéseket bekivánni s a bennük előforduló változásokat szemmel kísérni nem lesz nehéz.

XVII. Közsegélyzés. Ide számítandók a kormányok és községek által tett és fenntartott segélyzési intézkedések, szóval mind az, a mi se nem egyesek se nem társulatok által történik a segélyzés ügyben. A belügyi ministerium részint maga, részint a törvényhatóságok itt kielégítő anyagot nyújthatnak.

XVIII. A vallás ügyében kívánatos adatok részint a népszámlálási és népesezési mozgalmi táblázatokból, részint a vallásügyi ministerium segédkezése mellett könnyen összeállíthatók; itt semmi külön intézkedés egyelőre nem lesz szükséges.

A *holt kézen levő birtok* számbavétele át-átcsapna ugyan ezen fejezetbe is, ha tekintetbe vesszük péld. az egyházi vagyont, ez mégis sokkal elvontabb tárgy, semhogy itt volna felsorolandó; adatai pedig különben is könnyen megszerezhetők.

XIX. Közoktatás. A közoktatás fontos ügye, a mennyire a rendelkezésére volt hézagosságos anyag engedte, már tárgyalatott a stat. hivatal által. Jövő, kimerítőbb összeállítására véget, a stat. tanácsal s a közoktatási ministerium segélyével meg is állapították e célra szolgálendő külön minták, betöltésök mindamellott a ministerium által még meg nem indítottak. A magasabb tanintézetek statistikájának gyűjtése nem jár nehézséggel; a népiskolák statistikája pedig a tanfelügyelők közbenjárása mellett jövőre tetemesen megkönnyebbül ugyan, szükséges azonban, hogy a statistikai hivatal közvetlen összeköttetésbe lépessen velök, mint általában bármely, statistikai anyagot nyújtható közeggel. Azon körülmény pedig, hogy a közoktatási minister máris a stat. hivatalra akarja bízni a külön saját céljaira gyűjtött adatok összeállítását, azt mutatja, hogy a központosított statistika czélszerűségének elismerése már más téren is elértett.

XX. Az igazságszolgáltatás statistikája két főrésztre szakad, a *bűnügyi* és *polgári* törvénykezésre. A bűnügyi statistikára nézve új minták állapítván meg a stat. hivatal és tanács által, az igazságügyi ministerrel közöltettek, ki is egész készséggel rendelvén el betöltésöket az ország törvényszékei által, az anyag 1867-re és 1868-ra úgy szólván az egész országból begyűlt s most állítatik össze, némely hibás kimutatás helyreigazítás végett az igazságügyi ministerium útján az illető törvényszékeknek küldetvén vissza.

A *polgári törvénykezés* statistikájának egyik fontos része feljebb a telekkönyvi ügygyel kapcsolatban már felemlíttetett. Az összes polgári törvénykezés statistikájára nézve még nem készült a stat. hivatalokban tervszerű előterjesztés a stat. tanács számára, miután szükségesnek látszott bővíteni a hágai kongresszus határozatát, mely ez ügyet szintén kitűzte volt programjában s vele tüzetesen foglalkozott is. Az anyaggyűjtés itt, noha szintén külön közegek, a törvényszékek fogják szolgáltatni, sokkal nehezebb, mint a bűnügyi statistikánál, kevésbbé levén számokkal kifejezhetők az e téren tapasztalt mozzanatok.

A *börtönügy*-re vonatkozólag ugyan az áll, a mi bűnügyre vonatkozólag mondatott s az országos fegyintézetek a számukra megállapított új minták alapján kimerítő és becses anyagot fognak szolgáltatni. Nem ugyan ezt mondhatni a különböző törvényhatóságok kezelése alatt álló börtönökre nézve, miért is ezek számára a lehető

legegyszerűbb minták fogadtattak ol, a jövőre bizatván, hogy a municipiumok reformja ez ügygyol is tüzetesebben fog foglalkozni.

XXII. Pénzügy. Az állami pénzügyet illetőleg a zárszámadás elég anyagot nyújt, s ez mindössze a delegatiók által megszavazott költségekkel volna a bécsi stat. hivatalal együttesen megtoldandó. De az államháztartás csak egy részét kezeli az ország vagyonának, okvetlenül szükséges ennélfogva, hogy a törvényhatóságoknak minta szerű készített zárszámadásai is a stat. hivatalba kerüljenek, a hol összeállítandók és közlőndők. Ugyancsak a pénzügyi ministerium útján gyűl egyébiránt tetemes nagybecsű anyag, mely, mint a *fogyasztási* adók sok irányban tudományosan hasznosítható adatai, valamint az *illetékek* és *egyenértékők* fizetése alkalmából gyűjtött adatok a földbirtok értékének meghatározására megbecsülhetetlenek és megfelelő adórendszer megállapításához nélkülözhetetlen eszközt szolgáltatnak.

XXIII. A hadsereg és

XXIV. Tengeri had adatai a közös hadügyi ministeriumtól kerülnének s a bécsi statistikai hivatalal közösen volnának egybeállítandók; kivéve természetesen a *honvédelem ügyét*, melyre saját szakministeriumunk szolgáltatná épűgy, mint az évenkinti *újjonczozásra* nézve az adatokat.

A hivatalos statistika tárgyainak rendszeres összeállítása és valamennyire részletes ismertetése szükséges volt, mert csak így lehet tisztán látni, miféle tárgyakra vonatkozó adatok, mely közegek által s mily időközökben szolgáltatva nélkülözhetetlenek, hogy az ország kimerítő hivatalos statistikáját ki lehessen állítani.

A felsoroltakkal ugyan korán sines kimerítve az összes statistika, de elég a fejezet, hogy alájuk okszerűen lehessen a még külön felmerülő részleteket sorozni, s elég a bemutatott részlet is, hogy a statistika közegeire nézve tervet lehessen készíteni.

És, ha az eddig felsoroltakból meglehetett gyűződni arról, hogy a hivatalos statistikának tero tág, mivelése nehéz, sőt költséges is, viszont a bemutatott részletek azt is világossá teheték, hogy a hivatalos statistika csakis úgy hajt hasznot, ha körét tökéletesen kitölti; ekkor pedig haszna kétségbevonhatatlan, habár épon a statistikánál, e nagyobbára mindent számokkal igazoló és érvényesítő tudományszakmát, számilag ki sem mutatható.

De ez is előny, mert a statistika hasznát nem csupán a kormány veszi, hanem százezren élvezik, gyakran öntudatlanul, a társadalom valamennyi osztályából. Hogy tehát a nemzet, mely e százezrekéből áll, valóban hasznát vehesse ezen, ha csupán fényűzésből tartatik, tulságos drága intézménynek, kell, hogy szervezete olyan legyen, mely tengődés helyett erőteljes, viruló életet biztosítson számára.

A központi statistikai hivatal, mely eddig a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. ministerium egyik szakosztályát képezi — ha ugyan, mivel egyik ministeriumhoz sem tartozik kizárólag, hanem valamennyivel kénytelen összeköttetésben állani, a ministerelnökség alá közvetlenül nem soroztatik, vagy pedig, a mi még czélszerűbbnek látszik a felállítandó s a többi ministeriumok koordinált legfőbb számvevőszék egyik különálló, független szakosztályaként nem működend, legjobb, ha megmarad a közgazdasági miniszterium alatt, szervezése is megmaradhat az eddigi alapon, csakhogy szaporított személyzettel s tágított hatáskörrel, de semmikép sem

más valamely főosztály alá rendelve, hanem hatáskörében minél kevesebb hivataloszerű nyügbé szorítva, közvetlen alárendeléssel a miniszter alá.

Bármely új fölvetel vagy adatgyűjtés megindítása ugyanis azon miniszter aláírásával történik, kinek ressorté-jába a hivatal soroztatott; de minden ebből fejlődő további levelezés a hivatalból legegyszerűsebb úton, saját kiadása mellett eszleendő.

S ez annál könnyebb, mert az ezen ügyben hozandó törvény ügyis mindenkit kötelez a kívánt statisztikai adatok szolgáltatására, a kiadandó utasításokban pedig ki lehetne mondani, hogy a statisztikai hivatal bármely hatósággal s bárkivel közvetlen érintkezésbe léphet.

A statisztikai tanács is megmaradhat oddigi szervezetében tanácsadóul, hatásköre csak annyiban tágíthatván, hogy bármely kormányzati ág, vagy hatóság által újonnan megindítandó statisztikai adatgyűjtés terve és mintái az általuk elérendő czél elérésével vele véleményadás végett közöltessenek.

Ez intézkedés annál szükségesebb, mert, mint a nemzetközi statisztikai kongresszusok tanácskozmányai is mutatták, saját hazánkbeli tapasztalatai, főleg a pénzügyi miniszter úr által tartott adóügyi enqueteek pedig és korán sem a kimutatásokat szolgáltatott ministerium előnyére igazolják: tömérdek anyag gyűl be, melynek megfelelő beszéde, még inkább pedig a közszélu és tudományos felhasználás gyakran lehetetlen, holott azt a minták szakértelmileg készült szerkezeté tetemesen egyszerűsíteni, sokszor könnyíteni, legtöbb esetben pedig hasznukat fokozni. Minden munkaszaporítás nélkül tehát, sőt az alsóbbrendű közegek csekélyebb zaklatásával sokkal több eredményt lehetne elérni csupán a minták okszerűbb, több szakismerettel szerkesztett berendezése, kellő időben s minden kívánt adatra nézve, kellő helyre történt kibocsátása által.

A vidék stat. szervezetében megtartandó a külön törvényhatóságok (bár remélhetőleg az új kor törvényei szerint kikerekített) területei.

A községi rendezés körül elfogadandó elvektől függ, vajjon a szab. kir. városok megmaradnak-e külön törvényhatóságokul, mely esetben a hivatalos statisztikát is különállóan kezelhetnék; ugyanettől függ, mennyiben fognak a most rendezett tanácsú városok is külön állást foglalni. Statisztikai szempontból csak annyi jegyzendő meg, hogy minél inkább hathat el az adatgyűjtés a községig, annál tökéletesebb lehet maga a statisztika.

Ugyanez okból igen nagy statisztikai egységek a megyék. Sőt az állam hatalmi tényezőinek egyik legfontosabika, a terület egy-egy megyében, nagy kiterjedésénél fogva, annyi különböző természeti viszonyokat tüntet ki, hogy vele a népesség és egyéb tények okszerűen nem arányosíthatók. Ennélfogva statisztikailag is meg kell tartani a járások szerinti tagozást.

A járás ugyanis több-kevesebb községével oly terület, melyet a közigazgatásilag élén álló férfi egészen ismerhet, sőt kell is, hogy ismerje. Az adatgyűjtések súlya ennélfogva a járásba fektetendő, s a szolgabíró kötelezendő volna saját felügyelete alatt és felelőssége mellett a járásában fekvő községekben gyűjtetnie, összeállíttatnia statisztikai anyagot, mi ezentúl annál könnyebb lesz, minél inkább lesz valamennyi kisebb község is egyenkint vagy csoportozatban állatva az ügyök vezetésével megbízandó értelmes előljárással.

A megyei összeállítások a megye székhelyén eszközlendők ugyan; de mindig úgy, hogy a járási tagozás meg legyen tartva. A megyei összeállításnak számszerűleg is helyesnek kell lenni s azért minden kimutatás vagy táblázat a megyei számvevőség által felülvizsgálandó, hogy a központba beszolgáltatandó adatok a szolgabírák felelős felügyelete folytán tényleg, a számvevőség felülvizsgálása folytán számszerűleg helyesek s megbízható statisztikai anyagul elfogadhatók legyenek. Nehogy pedig a munkával amúgy is eléggé ellátott közigazgatási tisztviselők a statisztikai munkától elriasztassanak, semmiféle összevetés, százalék vagy átlag kiszámítása rájuk nem bízandó.

Tőlük csak a megbízható anyag váratik, a különleges célok szerinti összeállítás és feldolgozása a központi hivatalt illeti.

A megye, mint külön és az országnak egy-egy tekintélyes területére terjedő törvényhatóság önállóan is nyulhatna a hivatalos statistika ügyébe.

E czél el lesz érve, ha külön statisztikai bizottság állittatik fel, még pedig a megye élén álló (tehát főispán vagy hasonrangu) férfiú oldala mellé s közvetlenül alája, vagyis elnöksége alá.

Szakértő elemek ily statisztikai bizottság számára minden megyében meg vannak, és pedig hivataluknál fogva:

a megyei főorvos,

a „ mérnök,

a „ főszámvivő,

a „ (börtönfelügyelő) vagy törvényszéki ülnök és

a központi szolgabíró;

társadalmi állásuknál fogva:

a netalán létező gazdasági egyesület elnöke és titkára, az ipar és kereskedelmi kamrai kerületnek a székhelyen lakó egy-két bel- vagy kültagja; a számszerint legnagyobb hitfelekezeti egy-két

esperese vagy lelkésze,

magasabb tanintézeteknek ezen, vagy hasonló szakkal foglalkozó tanárai és egyéb szakférfiak.

Minden ily 10—12 tagból álló bizottság mellé egy képzettségénél fogva erre leginkább hivatott tisztviselő (talán esküdt) volna alkalmazandó, kinnek fizetéséhez 2—300 frtnyi pótlékkal az állam járulhatna. A stat. osztály jelen kültagjai ekként alakulhatnának át a törvényhatóságok mintogy kiegészítő részeiül s bizonyára nagyobb hasznot hajthatnának. Sőt meg is maradhatnának stat. kültagokul, egyszersmind pedig a megyei stat. bizottság titkári, jegyzői, előadói minőségében működnének.

Az ilykép alakult statisztikai bizottságnak igen tág és határozott munkakör juthatna. Ugyanis közvetlenül átvevén a központból eredő utasításokat s azokra nézve ha szükségesnek látná, helyi viszonyoknál fogva igazolt és ekkép indokolt véleményt adva, csak az ő kezén át indíthatnék meg az adatgyűjtés a szolgabírói, dulói vagy alkapitányi járásokban;

pontos jegyzéket vezetne valamennyi elrendelt adatgyűjtésről a kiszabott határidővel együtt, s ennek leteltével azokat megsürgeti s teljes egészet szolgáltat be a központba;

a szolgabíráktól, törvényszékektől s egyéb a megye alatt álló hatóságoktól begyűlt anyagot teljessége s hitelessége iránt megbirál s a számvevőség által megvizsgálandó számbeli hitelesítésről gondoskodik;

jegyzéket vezet a mérő eszközök nélkül észlelhető időjárásról (gazdasági szempontból) feltűnőbb égi jelenetekről, elemi eseményekről és csapásokról ;

folytonosan jegyzi az időnként felmerülő gazdasági, ipari s kereskedelmi mozgalmakat, a közlekedés s forgalom és a társulati élet minden fontosabb mozzanatát, a termés minőségét, az árakat stb. ;

számon tartja s folyton kiegészíti a megye összes községi s pusztái lajstromát, hitfelekezeti viszonyait (plébániái, fiókegyházi s iskolai számát) s nyelvi tekintelben ügyel, hogy a központból szállítandó minták számát s nyelvét pontosan megszabhassa s a begyűlt adatok teljességét megítélhesse.

Mіндеzen és hasonló teendők felülörködésével a bizottság illető szakférjai, az írómunkával a bizottság titkára bizandók meg.

Helyes munkamegosztás s ily folytonos jegyzetek mellett az időnkint a központra beszolgáltatandó adatokon kívül oly becses anyag gyűl, melyből csak kevés fáradság mellett is kimerítő évi jelentést tehet a főispán a megyéje területén tapasztalt összes anyagi és szellemi mozgalmakról.

Az ország ily szervezete s a központi hivatal ily berendezése mellett csupán erélyes vezetés és általa serkentett lelkiismerete és ha kell, anyagi segélylyel is támogatott adatgyűjtés kell, hogy az ország statistikai hivatala csakugyan hasznos intézményné váljék hazánkra nézve.

Az előadottakban foglalt szempontok kifejtése következő :

Törvényjavaslat az országos statistikáról.

1. §. A kormányzat, a törvényhozás és a tudomány igényeinek kielégítése végett Magyarország állapotának statistikai leírása és évről-évre változó viszonyainak nyilvántartása eszközzendő.

2. §. A kormányzat egyes ágai, a törvényhatóságok, községek, társulatok, köz- és magánintézetek, erkölcsi és magán személyek kötelesek mind azon statistikai adatokat hiven és pontosan beszolgáltatni, melyekre a hivatalos statistikának akár az ország állapotának statistikai leírásához, akár változó viszonyainak nyilvántartásához és kimutatásához szüksége van.

3. §. A statistikai anyagnak hivatalos úton való gyűjtése és beszolgáltatása végett minden törvényhatóságnál állandó statistikai bizottság alakíttatik, melynek tagjai, szakképzettségükre való tekintettel a közönség által választatnak.

4. §. A szab. kir. városokat kivéve, minden törvényhatóság statistikai bizottságánál külön szakképzett tisztviselő alkalmaztatik, kinek díjazásához az állam is járul.

5. §. Az e bizottságok útján gyűjtött statistikai anyagnak összeállítását és feldolgozását a magyar kir. statiskai hivatal eszközli, mely az anyag hivatalos közléséről gondoskodik.

6. §. Minden évben, az időhöz nem kötött közleményeken kívül, rendszeres stat. évkönyv adatik ki, mely az ország törvényhatóságainak is megküldetik.

7. §. A stat. hivatal használatára külön szakkönyvtár alapíttatik, melynek számára a hazai kiadók minden általuk kiadott államtudományi és statistikai munkából egy köteles példányt szolgáltatnak.

8. §. A statistikai hivatal mellett, mint tanácskozó testület a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter által külön kinevezett szakférfiakból álló országos statistikai tanács áll, melynek elnöksége ezen minisztert vagy az általa kijelölendő helyettesét illeti.

9. §. A stat. hivatal- és tanácsnak valamint a törvényhatóságok stat. bizottságainak ügykörét külön utasítások szabályozzák.

10. §. Az utasítások megállapításával, valamint e törvény végrehajtásával a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszter bizatik meg.

